

Odgovornost učitelja

Kako videti 'problematičnega' učenca kot izziv in ne kot problem

✍ Janja Dermastja

Že kot majhna deklica sem si želela postati učiteljica. Spomnim se, da sem po postelji razvrščala vse mogoče plišaste igrače, pred vsako postavila list in pisalo in pouk se je začel. Dajala sem ogromno domačih nalog ... In res sem postala profesorica nemščine ter jo 19 let redno poučevala. Najprej dve leti na snovni šoli in kasneje še 17 let na gimnaziji. Sedaj pa že dve leti vodim različne delavnice po šolah. Torej je za mano 21 let pedagoškega dela za katedrom.

Pomemben je odnos

S pominjam se svojih prvih let poučevanja: ker sem bila še malce negotova, sem se za krinko strogosti včasih tudi skrivala. Skrbelo me je, da me dijaki ne bodo jemali resno. In sem bila kar 'mali zmaj', ki je včasih tudi na neprimeren način ustvaril red. Ja, tudi glas sem kdaj povzdignila. Rezultat: slabo vzdušje v razredu, dijakom nisem bila preveč všeč, nemščine se niso radi učili. Bila pa sem dovolj pogumna, da sem se iskreno vprašala, kaj lahko naredim drugače, da bom še vedno ohranjala avtoriteto, a ostala spoštljiva do dijakov. Žalila nisem nikoli, znali so povedati tudi, da sem bila poštena in objektivna. A nekaj je včasih manjkalo. To je bil odnos. Najprej odnos do same sebe. Ko sem ga zgradila, kot je treba, sem bila sposobna ustvariti kakovosten odnos s svojimi dijaki. Za to je res potreben pogum in iskrenost do sebe. In včasih boli. Boli, ko se zavedaš, da sam ustvarjaš razmere v razredu. Še kot učiteljica sem začela z delom na sebi.

Sama s seboj sem se dogovorila, da si ne bom več dovolila, da me izzivanje dijakov spravi s tira in da službe ne bom več nosila domov. In zgodilo se je – v trenutku samospoštovanja sem dobila ogromno spoštovanja od dijakov. Večina jih je tudi vzljubila nemščino. Že sam izraz 'disciplus' pomeni "tisti, ki radostno sledi". Učenec je torej lahko motiviran le, ko se dobro počuti.

Uspelo mi je vzpostaviti jasna pravila v razredu ter imeti dobre odnose. In naenkrat se je vse zazdelo čisto drugače – enostavno. Pouk je bil zanimiv. Učenci so morali biti ves čas dejavni in poučevanje je postalo resnično čudovito. Brez borbe za premoč, brez 'dresure', da bo red, brez pridig. Le zgled. Če zahtevam točnost od učencev, bom sama točna. Če želim spoštovanje, bom spoštljiva. Če želim, da so delavni, bom sama delavna – z dobro pripravo učne ure.

Za učiteljevo učinkovitost je torej ključno, da zna z razredom vzpostaviti dober stik in ohranjati avtoriteto. Če želimo to doseči, je nujno, da imamo pri sebi razjasnjeno, kaj sploh želimo. In kako bomo to dosegli? Jasna pravila, meje in posledice so ključnega pomena za dober pouk. Učenec mora vedeti, kakšne posledice bo nosil, če bo kršil pravila ali prekorajčil meje. In tu nastopi ključno, da učenci upoštevajo in spoštujejo učitelja – doslednost. Če te ni, nas učenci ne bodo jemali resno. Za tem stojim in bom vedno stala, ker sem sama to izkusila. Otrok oz. mladostnik mora preizkušati meje, da ve, kje je, do kam sme. Učitelj pa je tisti, ki je odgovoren za to, da te meje na spoštljiv način ohranja.

Izhodišče je razumevanje

Danes, ko individualno obravnavam učence, ki jih šola ali učitelji

označijo za 'problematične', imam možnost pogledati v ozadje teh otrok oz. družin. Večina je žrtev staršev, ki se ne znajdejo v svoji vlogi. Bodisi so to preveč popustljivi ali prestrogi starši; preveč ali premalo zahtevni. A najbolj zmedeni so otroci, kjer je starš enkrat popustljiv (navadno pri nepravilnih rečeh) in potem prehaja nazaj v strogost. In ker ima zaradi svoje pretirane strogosti ali nepremišljeno izrečenih kazni slabo vest, zopet popusti otroku. Otrok ne ve, pri čem je. Vsi ti otroci dobesedno kričijo po mejah in varnosti. Občutek varnosti pa lahko otrok vzpostavi v sebi le, ko mu odrasli ustvarimo take pogoje in razmere. To pomeni, da od nas z našim vedenjem in odzivom dobiva sledeča sporočila: da je vreden, da je sprejet tak, kot je – z vsemi pomanjkljivostmi in odlikami, da je enkrat in da je ljubljen. In da ve, kaj sme in česa ne. Če tega ni, bo otrok lahko razvil identiteto nasilneža, nesposobneža, zgage, klovna. Skratka, na različne načine bo iskal pozornost ali kričal na pomoč. Motil bo pouk, ga namenoma rušil, spodbijal avtoriteto bodisi učitelju ali staršem, se agresivno vedel do sošolcev. Vse to so znaki nizkega občutka lastne vrednosti otroka ali mladostnika.

Če kot učitelji razumemo ozadje vedenja teh 'problematičnih' učencev, tega ne bomo jemali osebno. In ne bomo ponujali premoči, se zapletali v nesmiselne boje z njim, ampak bomo ponudili pomoč. Kako?

Ob neprimernem vedenju se z otrokom pogovorimo na samem. Dovolimo mu, da izrazi vsa čustva. Če je močno razburjen, vemo, da deluje njegova desna možganska polovica močneje, in naša naloga je, da se z njo uskladimo. Poslušamo ga, povzemamo in mu predvsem damo čas, da se razbremenimo vseh težkih neprijetnih

čustev. Ko se umiri, je čas za grajenje mostu na levo možgansko polovico. Učenec naj sam začne razmišljati, kaj je pridobil s svojo izbiro vedenja. Npr., da je močno udaril sošolca. Vprašamo ga, kaj mu je to dejanje prineslo dobrega in kaj slabega. Na list papirja lahko zapiše vse pozitivno in vse negativno, kar mu je prinesla njegova odločitev. Gre za ozaveščanje in prevzemanje odgovornosti učenca za lastna dejanja in vedenje. Tako se učitelj v trenutku znebi potrebe po moraliziranju, pridigi, dopovedovanju in prepričevanju. Kajti vse naštetu ne more prinesiti rezultata, ker učenec oglušči. Čisto vsak

premoč? Pravilo, ki naj bi se ga držali, je t. i. "sendvič pohvala". O učencu povemo nekaj konkretnega – pozitivnega, potem navedemo možnosti za izboljšavo in na koncu dodamo splošno pohvalo. Starš naj bi šel iz šole boljše volje, kot je prišel v šolo, sicer bo doma svojo napetost lahko stresel na otroka. To se dogaja vse prepogosto. Če otroka le kritiziramo, se starš lahko počuti napadenega s strani učitelja. Dobi občutek, da je slab starš. Svojo frustracijo in nemoč pa doma sprostijo na otroku z neprimernimi odzivi: kričanjem, pridiganjem, moraliziranjem, celo tepežem. Tak otrok ne more in ne

delovati. Znajde se v začaranem krogu. Kaj lahko naredimo? Vsi ti 'problematicni' otroci so močno ranjeni otroci. Ti otroci si želijo pridobiti le ljubezen, spoštovanje in priznanje, sicer šola zanje postane osebna grožnja. Obrambno vedenje pa se lahko še poglobi. Ti otroci potem resnično ne dokončajo šole, lahko se vdajo alkoholom in drogami. So zelo kritični in druge krivijo za vse, v sebi se počutijo popolnoma neprimerne in nesprejete. Močno potrebujejo varnost, občutek, da so ljubljeni in sprejeti. Ko to dosežemo, bodo sposobni nase pogledati bolj realno.

učenec pozna pravila; že v vrtcu otroci poznajo vsa pravila. Zato ne podcenjujmo otrok s stalnim pridiganjem o lepem vedenju. Poznajo jih. Naučiti jih moramo, da sami začnejo prevzemati odgovornost za svoje odločitve. To dosežemo tako, da otrok začne razmišljati. In seveda tudi starši.

Kritika in pohvala

V vseh teh letih in individualnih obravnavah s starši sem spoznala, da se večina staršev boji učiteljev, učitelji pa staršev. Tako je slaba komunikacija kljub dobronamernosti hitro tu. Tu se zopet pojavlja odločilno vprašanje za učitelje: ponujate staršem pomoč ali

bo sam od sebe izboljšal vedenja. Ko ves čas posluša o sebi le slabo, se tako tudi obnaša, saj je podzavestno mnenja, da se to tako ali tako pričakuje od njega. Enako neuspešen je v šoli. Globoko v sebi ne verjame, da zmore (ker mu to sporoča okolica), in ne bo niti tvegala, saj se močno boji neuspeha. In vsak nov neuspeh je zanj potrditev, da je nesposoben. Počuti se nevrednega, neprimernega. To svojo notranjo nevrednost izraža navzven tako, da s svojim neprimernim vedenjem drugim sporoča, da je nevreden. Svoje notranje dogajanje kaže navzven. Postane tarča groženj in kritike staršev ter učiteljev, ki želijo, da bi se učenec spremenil. Pa ne deluje, ker ne more

In starši? Sporočite jim vse, kar ste do sedaj v šoli že poskusili, in jim vrzite žogico odgovornosti z vprašanjem: "Kaj menite, kako se počuti vaš otrok, da počne vse te stvari? Kaj boste torej vi naredili?" Predlagajte jim še dodatno strokovno pomoč ali terapije, kajti pogosto sami ne bodo zmogli, ker ne znajo ali resnično ne zmorejo. Ni starša, ki bi namenoma poškodoval otroka z neprimernimi vzgojnimi pristopi, a za njimi se skrivajo prepričanja, ki škodujejo otroku. Ker so tako zakoreninjena, jih starš ne prepozna, zato potrebuje pomoč. Vzgoja pomeni delo na sebi in posledično osebno rast staršev. Enako velja tudi za vzgojitelja ali učitelja. ■